

Legal Challenges of Combatting Money Laundering Arising From Bitcoin with a Look at Iranian Laws and Regulations

Maryam Khosravi Nouri Nezhad¹ | Sadegh Salimi² | Hosein Sharifi Taraz Kouhi³

1. Ph.D. Student of Public International Law, Department of Public & International Law, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: mariyakhosravi@gmail.com
2. Corresponding Author; Associate Professor, Department of international law and trade, Faculty of Law, Central Tehran branch, Islamic azad university, Tehran, Iran. Email: sadeghsalimi@yahoo.com
3. Full Professor, Department of Public & International Law, Faculty of Law, Theology and Political Science, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. Email: hsharifit@yahoo.com

Article Info	Abstract
<p>Article Type: Research Article</p> <hr/> <p>Pages: 2275-2300</p> <hr/> <p>Received: 2019/11/15</p> <p>Received in revised form: 2022/11/28</p> <p>Accepted: 2023/06/26</p> <p>Published online: 2023/12/22</p> <hr/> <p>Keywords: <i>Bitcoin, Cryptocurrencies, FATF, Iran, Money Laundering.</i></p>	<p>Cryptocurrencies are on the rise and money laundering is increasing accordingly. Some cryptocurrencies such as Bitcoin have played a major role in the proliferation of online money laundering as it possesses characteristics that criminals are fond of. Bitcoin and other cryptocurrencies are decentralized and anonymous. They provide the means to skirt the Anti-Money laundering safeguards that have been put in place. The purpose of this paper is introducing and investigation of the legal features of virtual money and combatting the ensuing money laundering, which has caused crimes such as fraud and organized crimes-originated by internet money laundering, the main use of which is in virtual networks and communities. The aim of this paper is analyzing legal challenges of combatting cryptocurrencies-originated money laundering, investigating its influence on preventing money laundering in domestic and international level. It is finally concluded that it is better to spot the proper technologies and monitor the way they are used by complying with the current legal plans and amending them in line with state of the art methods rather than adding up to the rules and anticipating new generations of complicated technologies.</p>
<p>How To Cite</p>	<p>Khosravi Nouri Nezhad, Maryam; Salimi, Sadegh, Sharifi Taraz Kouhi, Hosein (2023). Legal Challenges of Combatting Money Laundering Originated Bitcoin with a Look at Iranian Laws and Regulations. <i>Public Law Studies Quarterly</i>, 53 (4), 2275-2300. DOI: https://doi.com/10.22059/JPLSQ.2022.292560.2237</p>
<p>DOI</p>	<p>10.22059/JPLSQ.2022.292560.2237</p>
<p>Publisher</p>	<p>The University of Tehran Press.</p>

انتشارات دانشگاه تهران

فصلنامه مطالعات حقوق عمومی

شاپا الکترونیکی: ۸۱۳۹-۲۴۲۳

دوره: ۵۳، شماره: ۴

زمستان ۱۴۰۲

Homepage: <http://jpls.ut.ac.ir>

چالش‌های حقوقی مقابله با پول شویی

ناشی از بیت‌کوین با نگاهی به قوانین و مقررات ایران

مریم خسروی نوری نژاد^۱ | صادق سلیمی^۲ | حسین شریفی طرازکوهی^۳

۱. دانشجوی دوره دکتری تخصصی حقوق بین‌الملل عمومی، گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده حقوق، هیأت و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: mariyakhosravi@gmail.com
۲. نویسنده مسئول؛ دانشیار گروه حقوق و تجارت بین‌الملل، دانشکده حقوق، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: sadegsalimi@yahoo.com
۳. استاد تمام گروه حقوق عمومی و بین‌الملل، دانشکده حقوق، هیأت و علوم سیاسی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: hsharifit@yahoo.com

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: پژوهشی</p> <p>صفحات: ۲۳۰-۲۲۷۵</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۳۹۸/۰۸/۲۴</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۰/۱۱/۰۸</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۰۵</p> <p>تاریخ انتشار برخط: ۱۴۰۲/۱۰/۰۱</p> <p>کلیدواژه‌ها: ایران، بیت‌کوین، پول شویی، رمزارزها، گروه ویژه اقدام مالی.</p>	<p>رمزارزها در حال افزایش هستند و به تناسب آن پول شویی نیز در حال افزایش است. بعضی رمزارزها مانند بیت‌کوین به دلیل دارا بودن ویژگی‌هایی که مجرمان خواهان آن هستند، نقش مهمی در ازدیاد پول شویی دارند. بیت‌کوین و دیگر رمزارزها غیرمتمرکز و گمنام‌اند. آنها ابزارهایی را برای دور زدن تدابیر امنیتی مقررات ضدپول شویی فراهم می‌کنند. هدف از پژوهش حاضر معرفی و بررسی ماهیت حقوقی پول مجازی و مبارزه با پول شویی حاصل از آن است که سبب به‌وجود آمدن جرائمی نظیر کلاه‌برداری و پول شویی اینترنتی حاصل از جرائم سازمان‌یافته شده است و عمده موارد استفاده از آنها در شبکه‌ها و جوامع مجازی است. این مقاله بر آن است با تحلیل مشکلات حقوقی مقابله با پول شویی ناشی از رمزارزها، تأثیر آن را در جلوگیری از پول شویی در سطح داخلی و بین‌المللی بررسی کند. سرانجام این نتیجه حاصل می‌شود که به‌جای افزایش قوانین و سعی در پیشگویی نسل جدید فناوری‌های پیچیده، بهتر است فناوری‌ها شناسایی شده و با تطبیق و اصلاح طرح‌های قانونی موجود، متناسب با پیشرفت فناوری، بر نحوه استفاده از آنها نظارت شود.</p>
استناد	<p>خسروی نوری نژاد، مریم؛ سلیمی، صادق؛ شریفی طرازکوهی، حسین (۱۴۰۲). چالش‌های حقوقی مقابله با پول شویی ناشی از بیت‌کوین با نگاهی به قوانین و مقررات ایران. <i>مطالعات حقوق عمومی</i>، ۵۳ (۴)، ۲۳۰-۲۲۷۵.</p> <p>DOI: https://doi.com/10.22059/JPLSQ.2022.292560.2237</p>
DOI	10.22059/JPLSQ.2022.292560.2237
ناشر	<p>مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.</p>

۱. مقدمه

ارز مجازی تحت عنوان رمزارز به‌عنوان پدیده‌ای نو در جهان امروزی و نظام بانکداری اینترنتی رو به گسترش است، به‌طوری‌که تقریباً تمامی کشورهای جهان با رشد و گسترش این پدیده در بازارهای خود مواجه‌اند. فناوری با سرعت در حال حرکت است. مجرمان بی‌شک این موضوع را تشخیص می‌دهند و از پیشرفت علم به منظور ارتقای مهارت خود استفاده می‌کنند. همچنین مجرمان خیلی دقیق از پیشرفت علم به منظور دوری از فعالیت‌های غیرقانونی خود استفاده می‌کنند و با استفاده از بانکداری مجازی و سیستم انتقال پول الکترونیکی که امکان خریدوفروش و تبادل کالا را بدون اثر فیزیکی بر یکدیگر فراهم می‌کند، از این پیشرفت بهره می‌برند. اگرچه در ارائه چنین خدماتی از سامانه‌های دیجیتال به منظور احراز هویت فرستنده و گیرنده استفاده می‌شود، مجرمان با در دست داشتن ابزار و با ساختن آدرس پروتکل اینترنتی جعلی برای خود، تشخیص هویت دیجیتالی خود را با مشکل مواجه می‌سازند که به تبع آن فعالیت‌های آنها در اصل غیر قابل پیگیری می‌شود. «سؤال مهمی که برخی محقق‌ها مطرح کرده‌اند این است که آیا معاملات در آینده تنها بر اساس سامانه‌های بانکی سنتی خواهند بود یا برخی مسائل ناخوشایند بر روش معاملات تجاری افراد تأثیر می‌گذارند و آن را تغییر می‌دهند» (Adetilew, 2013: 12).

با ظهور ارزهای مجازی به‌خصوص ارزی چون بیت‌کوین با فناوری خاص، مجرمان ابزار تازه‌ای یافتند که با اصل قرار دادن شناخت ناکافی از ماهیت و عملکرد آن، این فرصت را به دارندگان خود می‌دهند که بدون نیاز به تأیید یا معرفی هویت خویش، تراکنش‌های مالی نامحدودی را انجام دهند و بدین طریق نقش مهمی را در افزایش پول‌شویی برخط بازی می‌کنند (Mabunda, 2018: 1-2) که این شیوه از پول‌شویی نمایانگر بهره‌برداری از پیشرفت علم است.

سؤالی که در نگارش این مقاله به آن پرداخته می‌شود این است که مشکلات حقوقی در مقابله با پول‌شویی ناشی از بیت‌کوین در سطح داخلی و بین‌المللی چیست؟ در این زمینه ابتدا ماهیت رمزارزها بررسی شده است؛ سپس به مفهوم بیت‌کوین به‌عنوان یک رمزارز پرداخته شده و مزایا، معایب و جایگاه حقوقی آن در ایران و سایر کشورها بررسی شده است. در ادامه به بیت‌کوین به‌عنوان ابزاری برای پول‌شویی پرداخته می‌شود و قوانین پول‌شویی در خصوص رمزارزها در ایران و دیگر کشورها از نظر گذرانده خواهند شد، در ادامه چالش‌های حقوقی قوانین مربوط به پول‌شویی و سرانجام مواضع گروه ویژه اقدام مالی در خصوص رمزارزها بررسی می‌شود و در پایان جمع‌بندی مطالب ارائه خواهد شد.

۲. ماهیت بیت‌کوین؛ تسهیل پول‌شویی

تمرکز این مقاله بر پول‌شویی از طریق رمزارزهاست، اما به هر حال این امر تابع پول‌شویی است و بنابراین در ابتدا باید به درکی از مفهوم پول‌شویی و رمزارزها دست یافت. جرائم اقتصادی بسیاری به امید رسیدن به اهداف مالی از طریق اعمال غیرقانونی صورت می‌گیرد که از آن جمله می‌توان به قتل، قاچاق مواد مخدر، قاچاق انسان، قاچاق اسلحه و کلاه‌برداری اشاره کرد. ارتکاب چنین جرائمی صرفاً مرتکب یا مرتکبان را منتفع نمی‌کند. عواقب این اعمال سبب بروز ناهنجاری‌های اجتماعی و خروج پول از چرخه‌ی مشروع و قانونی آن می‌شود. مجرمان برای بهره‌مندی از پول غیرقانونی ابتدا باید آن را از طریق نهادهای قانونی منشأ‌داری که از فعالیت‌های اقتصادی مشروع حاصل شده‌اند، تطهیر کنند (salvo, 2016: 6). امروزه بسیاری از اعمال مجرمانه و به تبع آن پول‌شویی با تکیه بر فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات در فضای مجازی به‌وقوع می‌پیوندند که از جمله می‌توان به نحوه‌ی استفاده از رمزارزها در پول‌شویی اشاره کرد. شبکه‌های رایانه‌ای بستر مناسبی را برای بسیاری از فعالیت‌های مجرمانه به‌ویژه به‌صورت سازمان‌یافته فراهم کرده است. با توجه به اهمیت موضوع «یازدهمین کنگره‌ی پیشگیری از جرم و عدالت کیفری سازمان ملل متحد (۲۰۰۵)» به پول‌شویی و مبارزه با جرم‌های مرتبط با رایانه پرداخته است.^۱

۱.۲. پول‌شویی

«برای جلوگیری از کشف جرم و مشروع جلوه دادن عواید و منافع ناشی از ارتکاب جنایات سازمان‌یافته و به‌عبارت دقیق‌تر پس از ارتکاب سایر جنایات سازمان‌یافته، لازم است منافع حاصله تطهیر شوند. تطهیر پول یک پدیده‌ی جهانی است و نیاز به همت جهانی برای مقابله با آن وجود دارد. در گزارش ۱۹۹۳ سازمان ملل متحد، ویژگی‌های اصلی تطهیر منافع حاصل از جرم که تا حد زیادی بیانگر فعالیت‌های جنایی سازمان‌یافته و فراملی است، این‌گونه بیان شده‌اند: ماهیت جهانی، انعطاف‌پذیری و قابلیت انطباق عملیات آن، استفاده از آخرین وسایل فناوری و کمک‌حرفه‌ای و منابع عظیم قابل استفاده» (سلیمی، ۱۳۸۲: ۷۲-۷۳).

پول‌شویی فرایندی است که طی آن وجوه حاصل از جرائم و مالکیت اصلی آن وجوه به‌منظور قانونی جلوه دادن منشأ آن تغییر می‌یابد (Nobanee, 2017: 10). «پول‌شویی در سه مرحله انجام می‌شود: جایگزینی، لایه‌چینی و ادغام» (Anderson, 2013: 4). «در مرحله‌ی استقرار، وجوه حاصله وارد سیستم مالی یا اقتصاد خرد می‌شوند و یا به خارج از کشور انتقال می‌یابند تا در دسترس نباشند و امکان کشف را از بین ببرند و سپس در فرصت‌های بعدی آنها را به اموال دیگری مثل چک‌های مسافرتی، حواله و غیره تبدیل کنند. در مرحله‌ی استتار کوشش می‌شود با ایجاد پوشش‌های پیچیده با معاملات مالی منبع واقعی

1. www.Unic-ir.org/publication/farsi/crime/crime1.htm

تملك اموال مخفی گردد. و در آخرین مرحله پول وارد سیستم اقتصادی و مالی مشروع می‌گردد» (سلیمی، ۱۳۸۲: ۷۲ و ۷۳). «می‌توان نتیجه گرفت هر نوع پول و درآمدی که منشأ غیرقانونی داشته باشد، پول کثیف است» (صفری، ۱۳۹۳: ۱۴-۱۵).

۲.۲. ارزشهای مجازی

ارز مجازی با توجه به گسترش آن در دنیا توانسته است نظام‌های مالی دنیا را تحت تأثیر قرار دهد. «امروزه انواع متعددی از ارز مجازی^۱ (Frankel, 2018: 1) منتشر شده در دنیا وجود دارد که مهم‌ترین آنها بیت‌کوین^۲ است. ارز مجازی گونه‌ای از ابزار پرداخت است که به صورت الکترونیکی خلق و ذخیره می‌شود» (Dibrova, 2016: 45). «به بیان دیگر ارز مجازی به گونه‌ای از ابزار مبادله^۳ اطلاق می‌شود که مانند ارز عمل می‌کنند، اما توسط برنامه‌های رایانه‌ای خلق و کنترل می‌شوند» (Bisinelli, 2018: 2). «ارزهای مجازی گونه‌ای از ارزهای دیجیتالی به شمار می‌آیند که تحت نظارت هیچ دولتی نیستند و صرفاً به صورت الکترونیکی می‌شود به آنها دسترسی داشت» (Frankenfield 2020: 1). «اما هرگونه ارز دیجیتالی ارز مجازی به شمار نمی‌رود. رمزارزهایی مانند بیت‌کوین نیز گونه‌ای از ارزهای مجازی هستند، اما همه ارزهای مجازی رمزارز^۴ نیستند. ارزهای دیجیتال، ارزهایی هستند که به صورت الکترونیکی ذخیره و منتقل می‌شوند. هرگونه پولی که بر مبنای صفر و یک باشد، در این تعریف می‌گنجد. برای مثال دلارهای موجود در حساب بانکی نمایانگر دلارهای واقعی‌اند که جایی نگهداری می‌شوند و در تعریف ارز دیجیتالی جای می‌گیرند. بیت‌کوین‌ها نیز که مبنای صفر و یک دارند، ارز دیجیتالی‌اند. در نتیجه از نظر حقوقی عبارت «ارز دیجیتالی» عبارت موسعی است» (Wagner 2014: 1).

۳.۲. ماهیت رمزارزها

با توجه به اینکه بیت‌کوین یکی از انواع رمزارزهاست، بر این اساس ابتدا در خصوص ماهیت رمزارزها بحث و بررسی می‌شود. رمزارز نوعی پول مجازی است که از فناوری رمزنگاری در طراحی آن استفاده شده و به طور معمول به صورت یک شبکه^۵ پرداخت غیرمتمرکز است؛ از این رو در مقابل نظام‌های بانکداری متمرکز قرار می‌گیرند.

1. Bitcoin, Ethereum, Ripple, Bitcoin Cash, Litecoin, Cardano, Neo, Stellar, Eos, Monero, Dash, Iota, Tether, and ...

2. Bitcoin

3. Medium Exchange

4. Cryptocurrency

«ایده پول‌های دیجیتال به تحقیقات دیوید چام (و استفان برنرز^۲ در سال ۱۹۸۳ باز می‌گردد. افرادی چون آدم بک^۳ تأییدی^۳ کار در شبکه را توسعه دادند تا آنکه ویدای^۴ پروتکل پول رمزگذاری شده را پیشنهاد کرد. ویدای مفهوم پول مجازی را اولین بار در سال ۱۹۸۸ در تارنمای شخصی خود به‌عنوان ایده‌هایی جهت تسهیل امور مالی و ایجاد پولی بدون حضور واسطه‌ها طرح کرد. در طول سال‌های مختلف این ایده در قالب‌های مختلف توسط متخصصان حوزه فناوری اطلاعات پیگیری شد تا اینکه در سال ۲۰۰۹، بیت‌کوین به‌عنوان اولین پول مجازی و نمونه موفق عملیاتی طرح‌های سابق معرفی شد» (میرزاخانی، ۱۳۹۶: ۳).

«بنابر تعریف بانک مرکزی اروپا^۵ پول مجازی نوعی از پول دیجیتال مقررات‌گذاری نشده است که به‌صورت معمول توسط توسعه‌دهندگان آن کنترل می‌شود، و توسط اعضای یک جامعه مجازی خاص پذیرفته شده و استفاده می‌شود» (Dabrowski & Janikowski, 2018: 7). «پول مجازی هیچ سرویس‌دهنده مرکزی یا مؤسسه مالی برای کنترل نقل و انتقال ندارد؛ چون همه چیز بر ارتباطات فرد به فرد بنا شده است. این ماهیت، پدیده‌ای است که دولت‌ها نمی‌توانند آن را دستکاری کنند و بانک‌ها نمی‌توانند ارزش آن را کم یا زیاد نمایند» (میرزاخانی، ۱۳۹۶: ۳).

احساس نیاز به پول مجازی از آنجا آغاز شد که برخی فعالیت‌های اینترنتی دارای ارزش اقتصادی شدند. برای شرکت در فعالیت‌ها یا دریافت خدمات آنان باید عوضی پرداخت می‌شد، درحالی‌که این فعالیت‌ها فاقد جنبه واقعی بود و ظهوری در دنیای حقیقی نداشتند.

بیت‌کوین نخستین شبکه پرداخت غیرمتمرکز و فرد به فرد است که قدرت خود را از کاربران می‌گیرد و هیچ واسطه یا مرجع مرکزی برای مدیریت که در آن دخل و تصرف کند، وجود ندارد.

«بیت‌کوین پول غیرعینی است که متعلق به هیچ دولت، کشور و یا شرکتی نبوده و بر اساس نظام بانکداری معمول در جهان انتشار نمی‌یابد. شکل پیاده‌سازی شده اولین ارز با چنین مفهومی در سال ۲۰۰۹ و با عنوان بیت‌کوین به‌وسیله شخصی با نام مستعار ساتوشی ناکاموتو^۶ عرضه شد. بیت‌کوین بیشتر حاصل توسعه یک نرم‌افزار متن باز^۷ است. می‌توان گفت نرم‌افزارهای متن باز و در اینجا بیت‌کوین به‌طور مشخص به دلیل آن‌که بر پایه همکاری‌های فکری و مشارکت‌های فنی گروه زیادی از توسعه‌دهندگان در سراسر جهان به‌وجود می‌آیند، صاحب و مالک مشخصی ندارد» (بیلندی، ۱۳۹۶: ۱). «اصلی‌ترین

1. David Lee Chaum.
2. Stefan Brands
3. Adam Back
4. Wei Dai
5. European Central Bank (ECB)
6. Satoshi Nakamoto
7. Open Source

موفقیت بیت‌کوین این است که اجازه می‌دهد پرداخت‌های دیجیتال بدون دخالت شخص ثالث مورد اعتماد بین طرفین صورت پذیرد» (فرانکو، ۱۳۹۷: ۳۹).

«بیت‌کوین نوعی پول مجازی است که متکی بر اصول رمزگذاری برای معتبر ساختن تراکنش‌هاست که در قالب یک الگوریتم کامپیوتری باقی‌مانده است و به سرعت مرحله پذیرش از سمت جامعه را طی می‌نماید» (میرزاخانی، ۱۳۹۶: ۱۰). «ارز مجازی با در نظر گرفتن برخی ملاحظات مانند یک ارز می‌ماند، اما مستقیماً وابسته به یک ارز واقعی نیست. بیت‌کوین اولین و باثبات‌ترین رمز ارز ارائه شده است» (Brassett et al., 2018: 56). «یکی از خصوصیت‌های بیت‌کوین ویژگی فرد به فرد^۱ سیستم ارزی است» (Ruckert, 2018: 24). «ساختار غیرمتمرکز و فرد به فرد^۲ بیت‌کوین امکان این امر را فراهم می‌کند که به‌طور مجازی در برابر خطر حمله به سرور یا از دست رفتن اطلاعات پایه مرکزی توسط هکرها، ایمن باشد» (فرانکو، ۱۳۹۷: ۲۴).

«بیت‌کوین فناوری زنجیره بلوکی^۳ را اولین بار به‌عنوان راه‌حلی برای انتقال ارزش و مالکیت‌داری‌های بدون اتکا به شخص ثالث مورد اعتماد معرفی کرد تا بدین‌وسیله تراکنش‌های یک‌داری مشخص را در بلوک‌های داده که از طریق رمزنگاری به یکدیگر متصل شده‌اند، ثبت کند و از این طریق موجب مصون ماندن تراکنش‌ها از انحراف و تقلب گردید» (بوسیا، ۱۳۹۷: ۱۷-۱۸). «بیت‌کوین صرفاً با الگوریتم کار می‌کند و به‌عنوان واحد ارزی استفاده می‌شود» (Tsukerman, 2015: 1127) و عرضه و تقاضای کاربران در بازار موجب ایجاد ارزش برای بیت‌کوین شده است.

۴.۲. ریسک‌پذیری رمزارزها در پول‌شویی

بیت‌کوین یکی از انقلاب‌های حوزه فناوری و اقتصاد به‌شمار می‌رود که با توجه به کارکردهای تسهیل‌کننده در زمینه پرداخت، مورد توجه کشورها و سرمایه‌گذاران بزرگ قرار گرفته است.

«هیچ بانکی نمی‌تواند تراکنش‌های مالی بیت‌کوینی را رصد کند و هیچ نهاد قانونی و مالیاتی نیز نمی‌تواند بر آن نظارت داشته باشد. البته این عدم نظارت می‌تواند مشکلاتی نظیر تراکنش آسان پول برای باندهای تبهکار را به‌همراه آورد. در واقع بیت‌کوین ابزاری برای پول‌شویی نیز به‌شمار می‌رود. یکی از دلایل افزایش شدت قیمت بیت‌کوین در سال‌های گذشته، هجوم تبهکاران بین‌المللی برای خرید بیت‌کوین در حجم زیادی بود» (صف‌آرا و آل‌طاها، ۱۳۹۷: ۷-۸). از این‌رو بیت‌کوین بانک‌ها را دور می‌زند. بانک‌ها و مراجع دولتی نظارت و حتی اطلاعی از میزان موجودی افراد ندارند و نمی‌توانند هیچ محدودیتی

۱. مبادلاتی که مستقیماً بین کاربران اتفاق می‌افتد.

2. Peer-to-peer

3. Block chain

بر آن مانند سقف برداشت، پرداخت و انتقال و نظایر آن داشته باشند. طبیعتاً تبادلات پولی بیت کوین، برخلاف تبادلات بانکی، برگشت‌ناپذیر و غیرقابل لغو هستند.

غیرمتمرکز بودن پول مجازی یکی از دلایل ریسک‌پذیر بودن آن است. بر اساس این خصیصه تمامی فرایند انتشار، پردازش و اعتبارسنجی معاملات توسط شبکه کاربران بدون هیچ واسطه‌ای برای نظارت و دخالت دیگران، صورت می‌پذیرد» (سلیمانی پور، ۱۳۹۶: ۱۷۶).

یکی از نقاط ضعف بسیار مهم بیت‌کوین پول شویی است. «با عنایت به عدم حاکمیت قانونی خاص بر قلمرو پول مجازی، با استفاده از آن می‌توان به پول شویی، فرار مالیاتی و سایر جرائم اینترنتی دامن زد و زمینه ارتکاب این پدیده‌ها را تسهیل کرد. ریشه این مسئله در عدم امکان تطابق مشخصات کاربری مالکان این پول‌ها با هویت حقیقی آنهاست (سلیمانی پور، ۱۳۹۶: ۱۷۵-۱۷۶).

«نخستین ویژگی بیت‌کوین که ثابت می‌کند بقایش سودمند و از طرفی برای قوانین مؤثر مبارزه با پول شویی مضر است، گمنامی آن است. در اصل بیت‌کوین و ارزهای مجازی شبیه به آن پولشویان را قادر می‌سازند وجوه غیرقانونی را سریع‌تر، ارزان‌تر و متفاوت‌تر از قبل انتقال دهند» (Bryans, 2014: 446-449). «همان‌گونه که ملاحظه شد شرایط ویژه مذکور باعث آسان‌سازی و همیشگی نمودن پول شویی حتی از داخل خانه شده است» (وایزی، ۱۳۹۵: ۱۲۸).

اولین پرونده‌ای که به‌طور گسترده‌ای به پول شویی ناشی از بیت‌کوین می‌پردازد پرونده رسوایی جاده ابریشم است. «جاده ابریشم در زمان خود معروف‌ترین وبسایت^۱ در وب‌تاریک^۲ بود. این سایت توسط شخصی به نام راس ویلیام اولبریک^۳ اداره می‌شد تا زمانی که توسط پلیس اداره بازرسی فدرال آمریکا از کار افتاد. تحقیقات نشان می‌دهد که کاربران معمولی به مقدار اندکی از کل محتوای اینترنت دسترسی دارند. سایر محتوای اینترنت که توسط موتورهای جست‌وجوی معمولی نشان داده نمی‌شوند در جایی به نام دارک‌وب قرار گرفته‌اند»^۴.

«در این قضیه راس ویلیام اولبریک که از اسم مستعار «درد پیریت رابرتز»^۵ در وبسایت جاده ابریشم استفاده می‌کرد، متهم به راه‌اندازی، اداره و فعالیت در وبسایت جاده ابریشم است که وبسایت مذکور یک بازار تجارت الکترونیکی زیرزمینی برای قاچاق مواد مخدر علاوه بر ارتکاب جرائم دیگری

1. Website

2. Dark web

وب‌تاریک به شبکه‌ای گفته می‌شود که در دسترس عموم نبوده و بیشتر برای مقاصد غیرقانونی استفاده می‌شود. ردیابی فعالیت‌های آن و شناسایی افراد در آن دشوار یا غیرممکن است.

3. Ross William Ulbright

4. www.xblockchain.me

5. Dread Pirate Roberts

مانند هک نرم‌افزارها، جعل اسناد از قبیل مجوزها و پاسپورت، اجیر کردن افراد برای قتل و دیگر جرائم بود. شخص ذی‌نفع تنها از طریق مرورگر تور^۱ (که ردیابی معاملات را با مشکل مواجه می‌سازد) با وارد کردن آدرس سایت مشخص، گمنامی کاربرانی که به وبسایت دسترسی دارند را افزایش می‌دهد، زیرا برنامه تور آدرس‌های پروتکل اینترنتی^۲ کاربرانش را پنهان می‌کند» (Galea, 2015: 64).

«لایه دیگری از گمنامی با استفاده از بیت‌کوین اضافه شد؛ معاملات صرفاً از طریق بیت‌کوین انجام می‌شد تا حدی که حتی کارکنان وبسایت جاده ابریشم حقوق خود را به بیت‌کوین دریافت می‌کردند. کاربران باید بیت‌کوین را در حساب جاده ابریشم سپرده‌گذاری می‌کردند و سپس با فروشندگان به‌منظور تبدیل بیت‌کوین به ارز واقعی معامله می‌کردند، چنین بیت‌کوینی باید از طریق یک بیت‌کوین بدون پشتوانه مبادله شود و نرخ کارمزد بالایی بین ۸ تا ۱۵ درصد برای این امر در نظر گرفته شده بود. جاده ابریشم به دلیل قاچاق دارو و دیگر جرائم و به دلیل اینکه معاملات در مقایسه با دیگر سامانه‌های برخاسته از تور امن‌تر بودند، شهرت داشت» (Galea, 2015: 65).

«اولبریک مالک و دارنده وبسایت جاده ابریشم ذیل عنوان ۱۸ قانون جرائم و رویه‌های مجرمانه آمریکا^۳، متهم به توطئه برای پول‌شویی و شست‌وشوی وجوه حاصل از فعالیت مجرمانه بود» (Galea, 2015: 65). «پس از تحقیقات طولانی اداره بازرسی فدرال آمریکا^۴، مالکان سایت ابریشم در اکتبر ۲۰۱۳ دستگیر شدند و فعالیت آنها متوقف شد. پلیس اداره بازرسی فدرال آمریکا ادعا می‌کند که اولبریک از سال ۲۰۱۱ جاده ابریشم را راه‌اندازی کرده و از طریق آن مواد مخدر می‌فروخت. در سال ۲۰۱۳ راس و ویلیام اولبریک به اتهام راه‌اندازی مجدد این وبسایت و جعل عنوان رابرتز شناسایی و دستگیر شد»^۵. «در این شکایت مطرح شده بود که اولبریک شست‌وشوی وجوه حاصل از فروش را با استفاده از بیت‌کوین تسهیل می‌کرده است، که به‌عنوان شکل مستعاری از ارز مجازی توصیف شده است» (Galea, 2015: 65).

پس از دستگیری راس و ویلیام، دوستان او بار دیگر جاده ابریشم (۲) را راه‌اندازی کردند، اما در سال ۲۰۱۴ دوباره این وبسایت جنجالی توسط اداره بازرسی فدرال آمریکا بسته شد. راس و ویلیام محکوم به دو بار حبس ابد شد. وی در حال حاضر در زندان فوق‌امنیتی فلورانس در کلرادو محکومیت خود را سپری می‌کند.^۶

«نکته جالب توجه این است که اولبریک همچنین متهم به استفاده از بستر تامبلر^۷ بیت‌کوین در سیستم پرداخت جاده ابریشم است که در این بستر آدرس‌های معاملات وارد شده و خارج شده با معاملات

1. Tor browser
 2. Internet Protocol (IP)
 3. U.S Code of Crimes and Criminals Procedure
 4. FBI
 5. www.xblockchain.me
 6. www.xblockchain.me
 7. Tumbler

ساختگی ترکیب شده، بنابراین ردیابی معاملات برای رسیدن به عواملان معاملات بسیار مشکل است. این امر اولاً حاکی از آن است که استفاده از بستر تامبلر قصد صریح و مشخصی را به منظور تسهیل شست‌وشوی وجوه مجرمانه نشان می‌دهد به دلیل آنکه لایه دیگری از گمنامی را اضافه می‌کند؛ ثانیاً، اضافه کردن یک بستر تامبلر یک ویژگی فرعی برای بیت‌کوین است؛ بیت‌کوین ماهیتاً گمنام است، درحالی که یک بستر تامبلر به منظور گمنام کردن، به طور اختصاصی ساخته می‌شود. همان‌گونه که پوشیدن دستکش مانع از ایجاد اثر انگشت بر روی پول‌های کاغذی می‌شود، یک بستر تامبلر منشأ معاملات بیت‌کوین را مخفی می‌کند، البته نه در همه موارد، زیرا یک معامله با بستر تامبلر قابل ردگیری برای رسیدن به آدرس منشأ است. این امر نمایانگر آن است که بیت‌کوین تا هنگامی که استفاده‌کننده بخواهد، گمنام می‌ماند» (Galea, 2015: 65).

«در حقیقت، کریستوفر تاربل^{۲۱} اظهار کرد بیت‌کوین به طور ذاتی غیرقانونی نیست و کاربردهای قانونی خود را دارد. همچنین تاربل توضیح می‌دهد که وبسایت جاده ابریشم به عنوان یک بانک بیت‌کوین برای کاربرانی مورد استفاده قرار می‌گرفت که بیت‌کوین خود را در حساب‌هایی که در کامپیوتر مرکزی^۳ وبسایت ذخیره شده بود، سپرده‌گذاری کرده و از آدرس‌هایی استفاده می‌کردند که منحصر به حساب‌هایشان بود» (Galea, 2015: 66).

«شواهدی که جمع‌آوری شد تا اولبریک را به نام «دی پی آر»^۴ مرتبط کند، نشان می‌دهند که اگرچه یک نفر ممکن است از ابزارهای گمنامی که گران‌قیمت هستند استفاده کند و اقدام‌های احتیاطی را به کار بندد، یک اشتباه سبب می‌شود بازرس‌ها تهیه‌کنندگان را ردیابی کنند. در پرونده یولبریجت، اشتباه مهلک، استفاده از حساب جی‌میل^۵ شخصی برای ثبت یک نام مستعار بود تا بدین طریق وبسایت جاده ابریشم را بر روی چندین محل برخط ارتقا دهند و افرادی را که در فناوری اطلاعات^۶ دارای تخصص‌اند، برای همان سایت استخدام کنند» (Galea, 2015: 66).

«طی مرحله مقدماتی، اولبریک پذیرفت وبسایت جاده ابریشم را ایجاد کنند، اما «ادعا می‌شود که او کنترل سایت را به فرد دیگری واگذار کرده است که تحت نظر دِرد پیرت ربرتر بوده است». با این وجود، نماینده ویژه اداره بازرسی فدرال آمریکا ای هوآن یوم^۷ علیه اولبریک شهادت داد و

1. Christopher Tarbell

۲. تاربل نماینده ویژه اداره بازرسی فدرال آمریکا است، و شکایت کیفری توسط وی ارائه شد.

3. Server

4. Dread Pirate Roberts (DPR)

5. Gmail

6. IT

7. Iihwan Yum

اظهار کرد اداره بازرسی فدرال آمریکا بیت‌کوین موجود در لپ‌تاپ^۱ اولبریک را ردیابی کرده است که ارزش آن ۱۳/۴ میلیون دلار است. به‌علاوه یوم شهادت داد بیت‌کوین به‌صورت ذاتی^۲ غیرقابل ردیابی یا گمنام نیست» (Galea, 2015: 66-67).

پرونده مذکور حاکی از آن است که معاملات بیت‌کوین غیرقابل ردیابی نیستند، بر این اساس گروه ویژه اقدام مالی به کمک کارشناسان متخصص در زمینه شبکه‌های کامپیوتری و اینترنت می‌بایست با توجه به پیشرفت فناوری توصیه‌های خود را بازنگری کند، همچنین در صورت لزوم رهنمودهایی را در خصوص مبارزه با پول‌شویی رمز ارزها ارائه و در اختیار جامعه بین‌المللی قرار دهد.

۳. جایگاه حقوقی بیت‌کوین

اغلب دولت‌ها در قوانین پولی و بانکی خود، پول رایج را تعریف کرده‌اند. از منظر قانونی اغلب انتشار و نظارت بر گردش پول در محدوده ملی، در انحصار دولت‌ها و بانک‌های مرکزی هر کشوری است. «روند گسترش استقبال از بیت‌کوین، مواردی همچون نحوه محاسبه مالیات بر درآمد، مبارزه با پول‌شویی و نظارت بر تراکنش‌های جاری، امکان از میان رفتن ثبات مالی و خروج سرمایه از بازارهای مولد و تضعیف پول‌های ملی را در مرکز توجه سیاستگذاران قرار داده است. از این‌رو بررسی ابعاد گوناگون بیت‌کوین و استفاده از آن در سیستم اقتصادی در دستور کار مجالس قانونگذاری و بانک‌های مرکزی بسیاری از کشورهای جهان قرار گرفته است که ایران هم از این قاعده مستثنا نیست» (روشن و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۴-۵۵).

«ارزهای مجازی به این دلیل که به‌عنوان ابزار خرید کالا، خدمات برخط، واحد سنجش و ابزار ذخیره ارزش نیز به‌کار می‌روند، دارای همه ویژگی‌های اقتصادی پول است. از همین رو برخی معتقدند باید آن را همانند پول دانست» (Pacy, 2014: 49). «در مقابل، برخی دیگر بر کالا بودن آن تأکید دارند و آن را یک دارایی می‌دانند» (Gerba & Rubio, 2019: 17). «کمیسیون معاملات آتی کالای ایالات متحده^۳ نیز به‌علت تفسیر موسع خود از کالا، نظر اخیر را پذیرفته است» (Customer Advisory, 2018: 1). اما اگر ارزهای مجازی را به‌عنوان کالا در نظر بگیریم این ایراد به آن وارد خواهد شد که دیگر نمی‌توان مقررات ضد پول‌شویی را برای مبارزه با پول‌شویی ناشی از آنها به‌کار برد.

«از سوی دیگر، برخی صاحب‌نظران معتقدند روشن شدن ماهیت بیت‌کوین و اینکه نوعی پول و ارز است یا کالا، نیازمند شناخت جدی کانون‌های انتشار و مالکان اولیه آنها و نیز مکانیسم عرضه و

1. Laptop
2. By Default
3. Commodity Futures Trading Commission (CFTC)

تقاضا و کیفیت دادوستد آن دارد. به‌طور کلی، تلاش بسیاری از دولت‌ها برای تنظیم قوانین و نظارت بر این سیستم با ماهیت وجودی بیت‌کوین به‌منظور حذف واسطه و مرجع مرکزی، در تناقض است. این امر موجب بروز رویکردهای متفاوت با بیت‌کوین به‌عنوان پول مجازی جدید از سوی کشورهای مختلف شده است. به‌نظر می‌رسد از لحاظ فنی و کارکردی این عبارت صحیح است که بیت‌کوین نوعی پول دیجیتال بر پایه شبکه فرد به فرد و با امضای دیجیتال است» (روشن و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۴-۵۵). در ایران «پول که از دیدگاه فقهی نوعی ابزار سنجش ارزش است، در اصطلاح فقه و حقوق، به واحد ارزش و هر وجه نقدی (اعم از مسکوک یا اسکناس) که به‌عنوان ثمن در معاملات استفاده می‌شود، تعریف شده است. به‌عبارت دیگر پول به‌عنوان ارزش مبادلاتی خالص شناخته می‌شود. بنابراین با توجه به ماهیت دادوستدی پول مجازی، می‌توان آن را جزء پول برشمرد» (سید حسینی و دعائی، ۱۳۹۳: ۸۸). «اما باید به این موضوع توجه داشت که پول بودن بیت‌کوین منوط به پذیرش جایگاه حقوقی آن از سوی دولت‌هاست؛ به‌عبارت دیگر به لحاظ حقوقی باید بیت‌کوین به‌عنوان پول مورد پذیرش کشورها قرار گیرد» (روشن و همکاران، ۱۳۹۷: ۵۴-۵۵).

«رویکرد دولت‌ها نسبت به بیت‌کوین متفاوت است، تاکنون هیچ دولتی حتی ژاپن بیت‌کوین را به‌عنوان پول به رسمیت نشناخته است و دولت ایالات متحده آمریکا، آلمان و چین بر کالا بودن بیت‌کوین تأکید دارند. بیت‌کوین در نظام حقوقی ژاپن و آلمان کالایی است که می‌تواند به‌عنوان ابزار پرداخت استفاده شود. تاکنون دولت‌های زیادی درباره بیت‌کوین سکوت کرده‌اند؛ بعضی از دستگاه‌های قضایی مانند چین و روسیه، ارزشهای دیجیتالی را قانونی نمی‌دانند، اما از نظر اجرایی نتوانستند جلوی این جریان را بگیرند. البته به‌دلیل ماهیت خاص بیت‌کوین، قطعاً در آینده قوانینی برای این حوزه تدوین خواهد شد» (صف‌آرا و آل‌طاها، ۱۳۹۷: ۱۱).

۱.۳. جایگاه حقوقی بیت‌کوین در ایران

اگرچه اصولاً با حاکمیت اصل اباحه و اصل قانونی بودن جرائم و مجازات، نمی‌توان استفاده از بیت‌کوین را غیرقانونی یا مجرمانه دانست، با توجه به اینکه قانون مشخصی به‌منظور تبیین جایگاه حقوقی بیت‌کوین در ایران وجود ندارد و نیز بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نیز ارزشهای مجازی را به رسمیت نشناخته است و همچنین با عنایت به ضعف قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز و قانون مبارزه با پول‌شویی، امکان حمایت حقوقی از دارندگان بیت‌کوین در ایران کمرنگ است. در ادامه به تجزیه‌وتحلیل برخی از مقررات مربوط به پول الکترونیکی پرداخته می‌شود که با توجه به ظهور رمزارزها می‌بایستی بازنگری و اصلاح شوند.

«با وجود اینکه در جمهوری اسلامی ایران تاکنون به‌دلیل فقدان شناخت از این پدیده نوظهور یعنی

پول مجازی مقرراتی هنوز وضع نشده است، اما مقررات مربوط به پول الکترونیکی در ماده ۱۰ قانون برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۳)، آیین‌نامه گسترش بهره‌برداری از خدمات پول الکترونیکی (۱۳۸۴) و آیین‌نامه نظام بانکداری الکترونیکی (۱۳۸۶) دیده شده است. در چهارچوب این قواعد و مقررات حقوقی و سند بالادستی آن یعنی قانون تجارت ایران (۱۳۹۲) می‌توان مطالب ذیل را مطرح نمود:

الف) تعیین مراجع ذی‌صلاح

تعریف پول دیجیتال باید با توجه به فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی کشور صورت گرفته و نهادهای قانونگذار آن مشخص شود. از این منظر مسائلی که به‌واسطه کارکرد پولی این نوع پول حادث می‌شوند، پرداختن به پول مجازی را در حیطه صلاحیت بانک مرکزی، شورای پول و اعتبار، شورای عالی مبارزه با پول‌شویی، ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز و پلیس فتا قرار می‌دهد. همچنین مسائل مربوط به پول‌شویی، ارتکاب جرائم غیرقانونی، هک کردن حساب بیت‌کوین و مسائلی از این قبیل جرائم پرداختن به بیت‌کوین را در حیطه صلاحیت مراجع قضایی قرار می‌دهد.

ب) جذابیت‌های تجاری و فقدان پشتیبان قانونی

جذابیت‌های تجاری و فقدان پشتیبان قانونی در مورد پول بودن پول مجازی جنبه کالا بودن پول مجازی را پررنگ می‌سازد و از این نظر بیت‌کوین را در حیطه صلاحیت سازمان امور مالیاتی و شورای عالی مالیاتی قرار می‌دهد.

ج) جهانی بودن و قابلیت تسهیل مبادلات بین‌المللی

در سومین مرحله، جهانی بودن و قابلیت تسهیل مبادلات بین‌المللی و کمک به صاحبان صنایع و فعالان اقتصادی کشور به حضور در جامعه جهانی، کارکردی است که بیت‌کوین دارد. بر این پایه، پول مجازی در حیطه صلاحیت ورود وزارت صنعت، معدن و تجارت قرار می‌گیرد. همچنین توجه به حوزه‌های ساخت‌افزایی و نرم‌افزاری لازم برای کنترل و نظارت بر حوزه بیت‌کوین نیازمند ورود وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات به صحنه است» (سکوتی اسکویی و خدایی‌فام، ۱۳۹۷: ۶).

۲.۳. جایگاه حقوقی بیت‌کوین در سایر کشورها

کشورها و دولت‌های مختلف برخوردهای متفاوتی با پول مجازی داشته‌اند. در کل می‌توان کشورهای مختلف را بر اساس رویکرد قانونی نسبت به بیت‌کوین به چهار دسته تقسیم کرد:

- «برخی کشورها که استفاده از ارز مجازی را ممنوع کرده‌اند یا دادوستد به ازرمجازی را در سازمان‌های مالی ممنوع کرده‌اند، مانند چین، هند و اندونزی؛
- چندین کشور که قوانین ضدپول‌شویی موجود را به ارزهای مجازی تعمیم می‌دهند و اعمال می‌کنند، مانند استرالیا، فرانسه، آلمان، ایتالیا و ایران؛
- بعضی کشورها که دادوستد ارزهای مجازی به‌طور مشخص در آن کشورها قانونمند نشده است، اما دارای مقرراتی در خصوص گزارش معاملات مشکوک از جمله معاملات مربوط به ارزهای مجازی هستند، مانند آرژانتین و آفریقای جنوبی؛
- تعداد زیادی از کشورهایی که در حال تدوین قوانین یا مقررات هستند، مانند برزیل، کانادا، اتحادیه اروپا، اسپانیا و ترکیه» (FATF, 2018: 2-3).

«در اتحادیه اروپا نیز هیچ مقررات جامعی در خصوص ارزهای مجازی وجود ندارد. در برخی دولت‌های عضو، برای مبادله این ارزها قانون وضع شده است. از این میان می‌توان به آلمان، فرانسه و ایتالیا اشاره کرد» (Bryanov, 2018: 38). «در سطح اتحادیه اروپا می‌توان به دستورالعمل پنجم اتحادیه اروپا^۱ در سال ۲۰۱۸ اشاره کرد که تبدیل ارزهای مجازی به ارزهای واقعی، تحت‌الشمول مقررات مبارزه با پول‌شویی قرار گرفتند و در این زمینه می‌توان به قانون «شناسایی مشتری»^۱ اشاره کرد که بر مبادلات رمزارزها حاکم است» (Amending Directive (EU), 2018).

«شبکه اقدام علیه جرائم مالی ایالات متحده آمریکا^۲ اولین گزارش خود در خصوص ارزهای مجازی را در سال ۲۰۱۳ ارائه کرد و مبادلات ارزهای مجازی و تهیه‌کنندگان آن را مشمول قانون اسرار بانکی^۳ دانست و اعلام کرد این مبادلات باید تحت عنوان تجارت خدمات مالی ثبت شوند»^۴. «هدف از این امر نظارت بر تراکنش‌های حاصل از رمزارزها و جلوگیری از استفاده از آنها در پول‌شویی بود. شبکه اقدام علیه جرائم مالی ایالات متحده آمریکا در قانون جدید پول‌شویی خود تدابیری را در خصوص تبادلات رمزارزها در نظر گرفته است. در دستورالعمل جدید، بانک‌ها و واحدهای اعتباری ملزم به ارائه گزارش و نگهداری سوابق در خصوص تبادلات ارزهای مجازی شدند که این ارزها در کیف‌های پول دیجیتال نگهداری می‌شوند. قانون جدید بانک‌ها را ملزم می‌کند که سوابق هر مشتری را که دارای تراکنش بیش از ده هزار دلار در کیف پول دیجیتال خود است، ظرف پانزده روز به شبکه اقدام علیه جرائم مالی گزارش کنند» (Nicodemus, 2020: 1).

1. Antimony Laundering 5 (AML5)

2. FinCEN

3. BSA

4. Application of FinCEN's Regulations to Persons Administering, Exchanging, or Using Virtual Currencies (2013), FIN-2013-G001, March 18, 2013. Retrieved from: <https://www.fincen.gov/sites/default/files/shared/FIN-2013-G001.pdf> (visited: 10/10/2018).

۴. چالش‌ها و راهکارهای مقابله با پول‌شویی از طریق رمزارزها در قوانین مربوط به پول‌شویی ایران

در ایران مشخص نیست که از چه سالی و چگونه توجه به پول‌های مجازی جلب شد، با این وجود اولین پول مجازی که مورد دادوستد قرار گرفت، بیت‌کوین بود. یکی از رویکردهای کشورها تفسیر قوانین قبلی برای پرداختن به موضوع جدید ارزهای مجازی است که در این زمینه باید چالش‌ها و کاستی‌های قوانین قبلی مرتفع شده و مقررات جدید در خصوص ارزهای مجازی تدوین شود. در ایران نیز قوانین قبلی بعضی اختیارات را به نهادهای اجرایی تفویض کرده است که می‌توانند از آن‌ها برای قاعده‌مندی ارزهای مجازی استفاده کنند.

قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب ۱۳۸۶ اولین قانون در زمینه مبارزه با پول‌شویی ایران به‌شمار می‌آید. «به نظر می‌رسد با توجه به تجربیات جهانی، دبیرخانه شورای عالی مبارزه با پول‌شویی تکلیف قانونی لازم برای کنترل مراکز مبادله پول مجازی با پول رایج کشور را بر عهده دارد. ممکن است این شورا به برخی اختیارات برای حکمرانی بهتر نیاز داشته باشد که احتمالاً در سطح هیأت وزیران قابل رفع است» (سکوتی اسکویی و خدایی فام، ۱۳۹۷: ۵).

۱.۴ چالش‌ها و کاستی‌های حقوقی مبارزه با پول‌شویی و به تبع آن پول‌شویی ناشی از بیت‌کوین

اصولاً اولین گام مؤثر در راستای تقویت و بهبود یک نظام حقوقی، شناسایی چالش‌ها و خلأها از طریق انجام کار کارشناسی دقیق است، زیرا بدون شناخت نواقص و کاستی‌ها، اعمال راهکارهای جدید نه تنها فاقد توجیه است، بلکه مؤثر و مفید هم نخواهد بود؛ از این رو نظام حاکم بر فرایند مبارزه با پدیده پول‌شویی در ایران از این قاعده مستثنا نیست. در این بخش، به پاره‌ای از چالش‌ها و کاستی‌های موجود در نظام حاکم بر مبارزه با پول‌شویی در ایران پرداخته می‌شود که این موارد می‌بایستی در تدوین قانون مبارزه با پول‌شویی رمزارزها نیز مورد توجه قانونگذار قرار گیرد:

۱.۱.۴.۱. رفع موانع موجود در شناسایی مشتری

یکی از موانع و مشکلات عمده در استفاده از همکاری بانک‌ها و مؤسسات مالی در امر مبارزه با پول‌شویی، وجود قاعده حفظ اسرار بانکی است. «مطابق آیین‌نامه اجرایی مبارزه با پول‌شویی، گزارش معاملات مشکوک و نیز سایر گزارش‌هایی که اشخاص مشمول موظف به ارسال آن هستند، بیانگر هیچ‌گونه اتهامی به افراد نبوده و اعلام آن به واحد اطلاعات مالی افشای اسرار شخصی محسوب نمی‌شود و در نتیجه هیچ اتهامی از این بابت متوجه گزارش‌دهندگان مجری نخواهد بود. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، آیین‌نامه مزبور به صورت واضح مجوز افشای اطلاعات را صرفاً در خصوص عملیات و معاملات مشکوک صادر کرده است. علی‌رغم صراحت موضوع عدم مغایرت رعایت مقررات پول‌شویی با

اصل محرمانه بودن اطلاعات مشتریان، این واقعیت که التزام بانک‌ها و مؤسسات مالی به رعایت حفظ اسرار مشتریان، همواره یکی از مهم‌ترین ابزارهای جذب مشتری بوده بر هیچ کسی پوشیده نیست، از این رو می‌بایست تدابیری اندیشیده شود تا هر دو ضرورت، یعنی مبارزه با پولشویی و حفظ اسرار بانکی به موازات هم رعایت شوند» (یوسفی صادق‌لو و دانشجو، ۱۳۹۵: ۶۴).

۲.۱.۴. ایجاد تناسب میان پول‌شویی و مجازات آن

«مهم‌ترین انتقادی که به مقنن در خصوص ضمانت اجرای این قانون وارد است، بحث عدم تناسب جرم با مجازات پیش‌بینی شده است؛ با توجه به اینکه ایران یکی از کشورهای درگیر با پول‌شویی به صورت گسترده است، ضمانت اجرای در نظر گرفته شده در ماده ۹ قانون مبارزه با پول‌شویی (یک‌چهارم عواید حاصل از جرم) به عنوان جزای نقدی، تناسبی با حجم و وسعت ارتکاب این جرم و خسارات زیادی که به جامعه و اقتصاد وارد می‌کند، ندارد، زیرا اشخاصی که به مفاسد مالی سازمان‌یافته فراملی همچون پول‌شویی روی می‌آورند، در پی دستیابی به سودهای مالی هنگفت بوده و باید علاوه بر تدابیر پیشگیرانه، مجازاتی که بازدارندگی لازم در این زمینه را داراست، مدنظر قرار گیرد. شایان ذکر است که بعضاً این اشخاص در فرایند تطهیر درآمدهای حاصله از اعمال خلاف، به دنبال کسب سود و منفعت نبوده، لیکن هدف آنها صرفاً پنهان نمودن منشأ درآمدهای مزبور خواهد بود» (یوسفی صادق‌لو و دانشجو، ۱۳۹۵: ۶۵).

۳.۱.۴. پیش‌بینی سازوکارهای مربوط به همکاری بین‌المللی

«یکی از اهداف تدوین اسناد بین‌المللی ناظر بر مبارزه با پول‌شویی، هماهنگ نمودن قوانین ملی با استانداردهای بین‌المللی است. کشورهای جهان باید قوانین مبارزه با پول‌شویی هماهنگ داشته باشند، در غیر این صورت مجرمین برای تطهیر وجوه آلوده خود از تفاوت سیستم‌های حقوقی ممالک برای نیل به مقصود خود بهره‌برداری می‌کنند. مجرمین تمایل دارند شبکه مجرمانه خود را به کشورها و اماکن هدایت نمایند که فاقد موازین مبارزه با پول‌شویی بوده یا دارای قوانین مبارزه با پول‌شویی ناکارآمد می‌باشند» (عباسی، ۱۳۹۳: ۴۵۶). «روح کلی قانون مبارزه با پول‌شویی فاقد شفافیت‌های بین‌المللی است، زیرا نحوه همکاری‌های اطلاعاتی و قضایی و همچنین اتصال به قوانین کشورهای دیگر که دارای مقررات مبارزه با پول‌شویی هستند، مشخص نیست؛ تجویزهای قانونی مربوط به همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، یکی از اصول حاکم بر هر قانون مبارزه با پول‌شویی است. قطعاً هر نوع سازوکار و تمهیدات از قبل طراحی شده در مورد چگونگی تعامل‌های بین‌المللی، قانون مزبور را از شبهه افکنی‌های نامربوط رها خواهد ساخت» (یوسفی صادق‌لو و دانشجو، ۱۳۹۵: ۶۶).

۴.۱.۴. پیش‌بینی ضمانت اجرای کافی

«به جهت اجرای صحیح و مؤثر قانون مطابق قانون مبارزه با پولشویی، کلیه اشخاص حقوقی (دولتی و غیردولتی) و برخی از اشخاص حقیقی مانند وکلای دادگستری و کارشناسان رسمی دادگستری مکلف به انجام تکالیف مقرر در ماده ۷ قانون مذکور شده‌اند؛ حال آنکه هیچ‌گونه ضمانت اجرایی برای خودداری از انجام این تکالیف پیش‌بینی نشده است. با این توصیف معلوم نیست در صورتی که هریک از اشخاص یا نهادهای مذکور در قانون به تکالیف قانونی خود در راستای مبارزه با جرم پول‌شویی عمل نکند، بر اساس کدام مستند قانونی و به موجب کدام کیفر مقرر می‌توان محکومیت یا الزام آنها را به تبعیت از قانون بررسی کرد؟! شایان ذکر است در همین زمینه در نظام حقوقی حاکم بر پول‌شویی در آمریکا، عدم رعایت تکالیف مقرر در قوانین مربوط به پول‌شویی از سوی اشخاص و نهادهای ذی‌ربط به ویژه بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری، مستلزم اعمال کیفر خواهد بود؛ بر این اساس چنانچه شخصی به‌طور عمدی مبادرت به عدم رعایت وظایف مقرر در قانون نماید به پرداخت جزای نقدی تا سقف ۲۵۰ هزار دلار یا مجازات حبس تا سقف پنج سال یا به هر دو مجازات محکوم خواهد گردید؛ علاوه بر مجازات‌های مذکور، نقض مقررات موصوف موجب تحمیل غرامت مدنی بر اشخاص مرتکب می‌گردد» (آرین، ۱۳۹۰: ۴۳-۴۴).

با این اوصاف لازم است ضمانت اجرای کافی برای اعمال دقیق و مؤثر قوانین و مقررات مبارزه با پول‌شویی در خصوص مضمولین پیش‌بینی شود، چراکه اصولاً فرق عمده تکالیف و آموزه‌های اخلاقی با مقررات قانونی در ضمانت اجرای آنها نهفته است، درحالی‌که ضمانت اجرای تکالیف اخلاقی وجدان شخص است و مقررات قانونی دارای ضمانت اجرای عینی و ملموس (کیفری، مدنی یا انضباطی) خواهند بود؛ از این‌رو چنانچه قانونی حاوی وظایف مختلف وضع شود، ولی ضمانت اجرایی برای عدم رعایت وظایف مزبور مقرر نکند، اساساً اطلاق واژه قانون بر سند وضع‌شده فاقد بار معنایی لازم خواهد بود.

۵.۱.۴. درج مقررات ویژه در خصوص پول‌شویی الکترونیک

«یکی از کاستی‌های عمده در قانون مبارزه با پول‌شویی عدم توجه مقنن به ارتکاب پول‌شویی الکترونیک و وضع مقررات ویژه در این زمینه است. جرم پول‌شویی الکترونیکی به دلیل دارا بودن ماهیت خاص نسبت به جرائم پول‌شویی عادی مستلزم وضع مقررات ویژه و متناسب با ماهیت این جرم است، زیرا در عمل امکان کشف، ثبت و ضبط ادله وقوع جرم و مستندسازی روند ارتکاب جرم به دلیل وقوع آن در یک فضای مجازی (سایبری) به مراتب سخت‌تر از جرائم عادی است. لذا مبارزه با این جرائم نه تنها مستلزم سرعت و دقت عمل بالایی مأمورین مبارزه با جرائم پول‌شویی است، بلکه قوانین حاکم نیز باید بستر و زمینه لازم را در این ارتباط فراهم آورند» (آرین، ۱۳۹۰: ۵۰).

۶.۱.۴. بهره‌گیری از راه‌کارها و توصیه‌های تصریح شده در اسناد بین‌المللی

«بدیهی است یکی از راه‌های هماهنگ نمودن قوانین ملی مبارزه با پول‌شویی بهره‌گیری از راه‌کارها و توصیه‌های تصریح شده در اسناد بین‌المللی و از جمله قوانین نمونه تهیه‌شده توسط سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی است، اما مسلماً به لحاظ وجود تفاوت در ساختار حقوقی کشورها و شرایط و مقتضیات داخلی ممالک، همه آنها به یک حد و اندازه قادر به بهره‌برداری و الگوپذیری از اسناد بین‌المللی نمی‌باشند، به همین دلیل هر کشوری با توجه به شرایط و اوضاع و احوال و ساختار حقوقی داخلی و اصول اساسی حقوق ملی خود فقط می‌تواند بخشی از مندرجات اسناد بین‌المللی را اقتباس نموده و در قوانین داخلی بگنجانند. به‌طور کلی مقررات بین‌المللی را می‌توان به دو دسته تقسیم کرد: یک دسته از این مقررات بایسته‌های الزامی هستند که تبعیت از آنها برای ممالک الزامی است و دسته دیگر جزء بایسته‌های اختیاری هستند که کشورها ملزم و مکلف به پیروی از آنها نمی‌باشند. با وجود این، نقش اسناد بین‌المللی ناظر بر مبارزه با پول‌شویی در تدوین قوانین ملی غیرقابل انکار است، کما اینکه در عمل نیز بسیاری از کشورهای جهان با الگوبرداری از مفاد و مندرجات همین اسناد بین‌المللی اقدام به تصویب و اجرای قانون مبارزه با پول‌شویی نموده‌اند» (عباسی، ۱۳۹۳: ۴۵۷).

۲.۴. مقابله با پول‌شویی ناشی از رمزارزها در نظام بانکی ایران

با رشد گسترش مبادلات رمزارز در بازه زمانی کوتاه، عده زیادی از افراد به دنیای رمزارزها وارد شده‌اند. با حفظ روند رو به رشد معاملات ارزی، مخاطرات مختلف مرتبط با این حوزه نیز بیش از پیش ظهور کرده‌اند که از جمله آنها پول‌شویی را می‌توان نام برد.

در این زمینه «در جلسه سی‌ام شورای عالی مبارزه با پول‌شویی در تاریخ نهم دی‌ماه ۱۳۹۶، به‌کارگیری ابزار بیت‌کوین و سایر ارزهای مجازی در تمامی مراکز پولی و مالی کشور ممنوع اعلام شد. حوزه نظارت بانک مرکزی نیز با توجیه پیشگیری از وقوع جرائم از طریق ارزهای مجازی، موضوع ممنوعیت به‌کارگیری ارزهای مجازی را به بانک‌ها ابلاغ کرد. روابط عمومی بانک مرکزی به‌عنوان اعلام‌کننده مصوبه شورای عالی مبارزه با پول‌شویی اعلام کرد تمام شعب و واحدهای تابعه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری و صرافی‌ها باید از انجام هرگونه خریدوفروش ارزهای مذکور یا انجام هرگونه اقدامی که به تسهیل یا ترویج ارزهای یادشده بینجامد، به‌طور جد اجتناب کنند» (بیابانی، ۱۳۹۸: ۲).

به‌منظور مقابله با پول‌شویی از طریق رمزارزها هم در سطح نهادسازی و هم در سطح اقدام‌های اجرایی راه‌کارهایی وجود دارد که در ادامه به آنها اشاره می‌شود. هویت طرفین، مبدأ و مقصد، مهم‌ترین عناصر در مظنون به پول‌شویی قلمداد شدن یک تراکنش مالی هستند.

«بانک مرکزی ایران در سال ۱۳۹۶ طی اطلاعیه‌ای به کارگیری ابزار بیت‌کوین و سایر ارزهای مجازی در تمام مراکز پولی و مالی کشور را ممنوع اعلام کرد. اما این حکم به معنای ممنوعیت کامل بیت‌کوین و ارزهای دیجیتال نبود. طبق این اطلاعیه هرگونه استفاده و خرید و فروش بیت‌کوین و سایر ارزهای دیجیتال در بانک‌ها، مؤسسات مالی و صرافی‌های دارای مجوز بانک مرکزی رسماً ممنوع اعلام شد. در واقع تنها بانک و صرافی‌های زیر نظر بانک مرکزی از خرید و فروش بیت‌کوین به‌طور رسمی منع شدند. پس از اعلام این حکم، بانک مرکزی اذعان داشت اطلاعیه ممنوعیت استفاده از ارزهای دیجیتال در مراکز پولی و مالی از سوی شورای عالی مبارزه با پول‌شویی، سیاست نهایی بانک مرکزی در پول‌های دیجیتالی نیست. در واقع هیچ سیاستی در هیچ زمانی نهایی نیست و سیاست‌ها به‌صورت بازه زمانی در نظر گرفته می‌شوند» (مظلومان، ۱۳۹۹: ۲۷).

کارگروه ویژه اقدام مالی در توصیه‌های چهل‌گانه خود به دنبال ایجاد چهارچوبی به منظور ایجاد تعادل میان جلوگیری از ارائه خدمات به مجرمان و از طرف دیگر، جذب مشتری است. از سوی دیگر در خصوص بانک‌ها الزاماتی در کشورهای مختلف وجود دارد که شفافیت تراکنش‌ها را تضمین کرده و مانعی بر سر راه پول‌شویی ایجاد می‌کند. در ایران نیز به موجب ماده ۵ اصلاحیه قانون مبارزه با پول‌شویی مصوب ۱۳۹۷/۱۰/۱۵ «کلیه صاحبان مشاغل غیرمالی و مؤسسات غیرانتفاعی و همچنین اشخاص حقیقی و حقوقی از جمله بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، بانک‌ها، مؤسسات مالی و اعتباری، بیمه‌ها، بیمه مرکزی، صندوق‌های قرض‌الحسنه، بنیادها و مؤسسات خیریه، شهرداری‌ها، صندوق‌های بازنشستگی، نهادهای عمومی غیردولتی، تعاونی‌های اعتباری، صرافی‌ها، بازار سرمایه (بورس‌های اوراق بهادار) و سایر بورس‌ها، شرکت‌های کارگزاری، صندوق‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری و همچنین مؤسساتی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام است از قبیل شرکت ملی نفت ایران، سازمان گسترش و نوسازی ایران و غیر آنها مکلف‌اند آیین‌نامه‌های اجرایی هیأت وزیران در ارتباط با این قانون را اجرا کنند» (عامری ثانی و بهره‌مند، ۱۳۹۸: ۶۳).

۳.۴. مقابله با پول‌شویی ناشی از رمزارزها در خارج از نظام بانکی ایران

نکته شایان توجه در خصوص ارزهای مجازی آن است که تبادل ارزهای رمزنگاری شده خارج از سیستم بانکی و در نتیجه، دور از دسترس سازوکارهای نظارتی که در این زمینه وجود دارد، صورت می‌گیرد. با این حال، با توجه به اینکه زنجیره بلوکی در دسترس عموم نهادهای ذی‌ربط در امر مبارزه با پول‌شویی است، بر خلاف تراکنش‌های صورت گرفته از طریق بانک، دستگاه‌های متولی امر، نیازمند همکاری نهادی ثالث همچون بانک نیستند و مستقیماً می‌توانند تبادلات مالی را رصد کنند. در واقع نهادهای

مربوطه بدون هیچ‌گونه محدودیت قانونی یا مانعی از سوی نهادهای ثالث می‌توانند به زنجیره بلوکی به صورت آزادانه دسترسی داشته باشند و دست‌کم تاریخچه تراکنش‌های مالی را دنبال کنند. پس هرچند عدم انجام تراکنش‌های مالی ارزش‌های رمزنگاری شده همچون بیت‌کوین خارج از سیستم بانکی است، اما وجود زنجیره بلوکی در مورد بیت‌کوین خود یک مزیت محسوب شده و می‌توان از آن در مسیر جرم‌یابی استفاده کرد. علاوه بر این، صرافی‌ها (به‌ویژه در ایران) بنگاه اصلی خرید و فروش بیت‌کوین هستند و باید قوانین مربوط به مبارزه با پول‌شویی در خصوص بانک‌ها در زمینه شفافیت مبادلات مالی در مورد صرافی‌ها نیز به‌دقت اعمال شود. همان‌طور که ملاحظه می‌شود در ماده ۵ فوق‌الذکر «صرافی‌ها» نیز موظف به رعایت مفاد قانون مبارزه با پول‌شویی هستند. در ایالات متحده آمریکا یکی از الزاماتی که در خصوص استفاده از فناوری پیشرفته رمزنگاری شده در نظر گرفته شده است این است که باید کلید رمزگشای آن به پلیس فدرال آمریکا ارائه شود (بهره‌مند و عامری ثانی، ۱۳۹۸: ۶۴).

ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی ماده ۱۴ الحاقی قانون مبارزه با پول‌شویی اموال را شامل هر نوع دارایی، وجوه یا منابع اقتصادی اعم از مادی یا غیرمادی، محسوس یا غیرمحسوس، منقول یا غیرمنقول، نقد یا غیرنقد، مشروع یا غیرمشروع و هر نوع منفعت یا امتیاز مالی یا وجوه اعم از نقد و غیرنقد و همچنین کلیه اسناد قانونی مبین حق اعم از کاغذی یا الکترونیکی نظیر اسناد تجاری، سهام، یا اوراق بهادار تعریف می‌کند. ماده مذکور اموال را شامل هر نوع دارایی می‌داند که می‌تواند این دارایی به صورت دارایی غیر نقد نیز باشد، همچنین دارایی مجازی نوعی از دارایی محسوب می‌شود و «ارائه ارزشی است که می‌تواند به صورت دیجیتالی مورد معامله یا انتقال قرار بگیرد (غیر نقدی) و می‌تواند ابزاری برای پرداخت یا سرمایه‌گذاری باشد» (Cristin & Bedell, 2018: 2). «کارگروه ویژه اقدام مالی دارایی مجازی را یک ذخیره ارزش مجازی می‌داند که به‌عنوان ابزاری برای پرداخت یا سرمایه‌گذاری استفاده می‌شود» (LexisNexis Solutions, 2019: 4). بر این اساس می‌توان نتیجه گرفت قانونگذار ایران در قانون اصلاحیه مبارزه با پول‌شویی و آیین‌نامه اجرایی آن، قوانین مبارزه با پول‌شویی در خصوص ارزش‌های مجازی را مدنظر قرار داده است.

۴.۴. مواضع اتحادیه اروپا در مقابله با پول‌شویی ناشی از رمزارزها

در اتحادیه اروپا واحدهای اطلاعات مالی^۱ هر کشور مسئولیت مبارزه با پول‌شویی را بر عهده دارد و مقررات پول‌شویی به صورت یکپارچه توسط شورای اتحادیه اروپا و پارلمان اتحادیه اروپا تدوین می‌شود. «در دسامبر ۲۰۱۷ شورای اتحادیه اروپا اعلام کرد که پارلمان اتحادیه اروپا و شورای اتحادیه اروپا در

مورد بازنگری در رهنمود چهارم ضد پول‌شویی به تفاهم رسیده‌اند. در این مقررات کاهش گمنامی و افزایش قابلیت ره‌گیری از طریق ارزیابی و شناسایی بهتر مشتریان دنبال می‌شود. متولیان عرضه کیف پول و بسترهای مبادله ارزهای مجازی مکلف خواهند بود که سیاست‌ها و رویه‌هایی اتخاذ کنند تا از پول‌شویی جلوگیری و وقوع آن کشف و گزارش شود. این اصلاحات تنها تبدیل پول مجازی به پول کاغذی را شامل می‌شود. در نتیجه بسترهای تبدیل پول مجازی به ارز مجازی از دایره شمول مقررات اصلاح‌شده ضدپول‌شویی نسخه چهارم خارج خواهند بود (34: 2018, Miseviciute). پنجمین دستورالعمل اتحادیه اروپا در زمینه مبارزه با پول‌شویی به مبادلات رمزارزی و خدمات کیف پول الکترونیکی می‌پردازد. طبق این دستورالعمل ارائه‌دهندگان خدمات رمزارزی می‌بایستی تحت ضوابط این دستورالعمل باشند. این مقررات به منظور جلوگیری از ارتکاب جرائم سازمان‌یافته ناشی از رمزارزها تدوین شده است. پنجمین دستورالعمل اتحادیه اروپا به روابط تجاری و معاملاتی که در مناطق پرریسک قرار دارند می‌پردازد که نیازمند دریافت اطلاعات بیشتر از مشتری و بررسی منبع وجوه است. همچنین این دستورالعمل به دولت‌های عضو پیشنهاد می‌دهد در روابط و معاملات با سازمان‌های پرخطر محدودیت‌هایی را اعمال کنند. این دستورالعمل بر بسترهای تبدیل ارز مجازی تأکید می‌کند. بستر تبدیل ارز مجازی به عنوان تبدیل ارز الکترونیکی عمل کرده و ارز مجازی را به ارز فیزیکی تبدیل می‌کند (Trace, Cipher 2019:19-20).

پنجمین دستورالعمل مبارزه با پول‌شویی اتحادیه اروپا در می ۲۰۱۸ به‌طور رسمی منتشر شد. این اولین چهارچوب قانونی اتحادیه اروپاست که به‌طور خاص با تنظیم مبادلات ارزی مواجه می‌شود.

۵. نتیجه

رمزارزها یک نوع ارز مجازی هستند که متعلق به هیچ دولت یا حکومتی نیستند و نیازی به نهادهای واسط مانند بانک مرکزی ندارند. در این میان می‌توان به بیت‌کوین اشاره کرد که نوعی رمزارز بوده و غیرمتمرکز است، همچنین هیچ واسطه‌ای برای نقل و انتقال آن وجود ندارد؛ به همین سبب است که دربردارنده مزیت‌هایی مانند سرعت بالای انتقال و هزینه پایین تراکنش و نقاط ضعفی همچون پول‌شویی است. با حذف نهادهای مرکزی از این نظام پولی باید دو وظیفه مهم شامل ثبت مالکیت‌ها در دفتر کل و تأیید تراکنش‌ها، به روشی دیگر صورت می‌پذیرفت که بدین منظور از فناوری زنجیره بلوکی استفاده شده است. فناوری زنجیره بلوکی علاوه بر تأمین امنیت این سیستم، با استفاده از علم رمزنگاری کلیه تراکنش‌ها را در دفاتر کل توزیع‌شده میان افراد شبکه ثبت می‌کند (نواب‌پور، ۱۳۹۷: ۲۱۳-۲۴۳). امروزه غالب نظام‌های حقوقی بر این امر اجماع دارند که رشد فزاینده فناوری موجب گسترش

استفاده روزافزون از فناوری‌های اطلاعات و شبکه‌های اطلاع‌رسانی رایانه‌ای برای ارتکاب جرائم اقتصادی شده است و همین امر جرم‌انگاری تمامی اشکال پول‌شویی و نیز همکاری تنگاتنگ میان کشورها به‌منظور پیشگیری، تحقیق و تعقیب جرائم مبتنی بر فناوری‌های پیشرفته به‌ویژه پول‌شویی را با بهره‌گیری از روش‌های الکترونیکی طلب می‌کند (میرعلائی، ۱۳۹۳: ۱۸۷-۱۸۸). بیت‌کوین با برخورداری از ویژگی‌هایی چون گمنامی و غیرمتمرکز بودن، این امکان را برای مجرمان و تروریست‌ها فراهم می‌آورد که به پول‌شویی و تأمین مالی خود بپردازند. بسیاری از قوانین موضوعه مبارزه با پول‌شویی و انتقال پول، برای مواجهه با آن مجهز نشده‌اند. جایگاه این پدیده باید در علم حقوق نیز تحلیل و بررسی شده و ابعاد آن شفاف و روشن‌تر شود تا افرادی که از بیت‌کوین استفاده می‌کنند بتوانند از حمایت‌های قانونی نیز بهره‌مند شوند.

با اینکه در مسیر جرم‌یابی پول‌شویی از طریق رمزارزها چالش‌های بسیار زیادی از ابعاد مختلف وجود دارد و نیازمند دانش فنی خاصی است، از سوی دیگر هنوز پلیس و سایر نیروهای امنیتی امکانات و تجربه کافی برای مبارزه با جرائم ارتكابی را به‌طور کامل ندارند. رمزارزها و ساختار ویژه آن مانند سایر ساخته‌های بشر بی‌نقص نبوده و در حال حاضر از همین اندک فرصت‌ها می‌توان جهت مقابله با جرائم ناشی از پول‌های مجازی استفاده کرد. افزون بر این هماهنگ‌سازی جهانی و انتقال تجارب فعلی هر کشور به سایر نقاط جهان و در کنار آن‌ها اتخاذ راهبردی جامع در خصوص تقویت توانمندی‌های نیروهای متولی مبارزه با پول‌شویی و سایر جرائم ارتكابی از طریق رمزارزها به نیازی حیاتی بدل شده است. این ارتقای توانمندی هم در بخش دولتی و هم در نهادهای خصوصی مورد نیاز است، زیرا با اینکه دولت به‌طور کلی جرم‌یابی و تعقیب کیفری مجرمان را بر عهده دارد، در نظر گرفتن سازوکارهای مناسب در بخش خصوصی نیز می‌تواند موجبات تسهیل جرم‌یابی را فراهم آورد. ایران نیز باید در مقام اتخاذ سیاست جنایی آینده خود و تقنین کیفری در این خصوص، چالش‌های پیش روی جرم‌یابی را مدنظر قرار دهد، زیرا با توجه به ماهیت خاص رمزارزها، گسترش روزافزون استفاده و توسعه آنها و پیچیدگی‌های فنی، مقنن بدون در نظر گرفتن این ابعاد تخصصی از عرضه قانونی جامع در مقام مبارزه با جرائم ناشی از رمزارزها که بتواند مورد استفاده پلیس و سایر نیروهای امنیتی قرار گیرد، عاجز خواهد بود.

تبعات منفی پولشویی موجب شده است تا حاکمیت کشورها همگام با مراجع بین‌المللی درصدد مبارزه با آن برآیند و با تصویب قوانین و مقررات لازم و اجرایی کردن آنها، از وقوع این پدیده پیشگیری کرده و یا در صورت وقوع، متخلفان را شناسایی و به مراجع قضایی معرفی کنند. جمهوری اسلامی ایران نیز از این موضوع مستثنا نبوده و اقداماتی را در راستای مبارزه با پدیده مجرمانه پول‌شویی به انجام رسانده است. با عنایت به اینکه کارایی و موفقیت یک نظام ضدپول‌شویی به میزان زیادی به برنامه و عملکرد مشمولان قانون مبارزه با پول‌شویی در طراحی یک برنامه مؤثر برای این امر بستگی دارد، از این رو در این

تحقیق سعی شده است تا با بررسی رویه‌های قضایی، اسناد بین‌المللی و همچنین اتفاقاتی که در جامعه شاهد آن هستیم، راه کارهای خروج از چالش‌ها و کاستی‌های موجود در نظام حاکم بر مبارزه با پول‌شویی تبیین و تشریح شود. با اوصاف مزبور، تمهید تدابیر لازم از سوی دولت جمهوری اسلامی ایران و همچنین بازنگری، تکمیل و به‌روزرسانی کردن قوانین و مقررات مربوطه و متعاقباً فراهم نمودن زمینه درک صحیح و اجرای مؤثر الزامات و ضوابط مبارزه با پول‌شویی از سوی نهادهای مشمول به‌منظور جلوگیری از آثار و تبعات احتمالی ضروری می‌باشد.

با توجه به آنچه مطرح شد به نظر می‌رسد در آینده استفاده مجرمانه از رمزارها بسیار افزایش خواهد یافت و در نتیجه پول‌شویی و جرائم متعاقب آن در سطح وسیع‌تری ارتکاب خواهد یافت. از این‌رو رعایت سرعت در تطبیق علوم جنایی مختلف از جمله حقوق کیفری، جرم‌شناسی و جرم‌یابی با فعالیت‌های مجرمانه نوپدید بسیار حیاتی است. بر این اساس با اندیشیدن تدابیر مناسب و وضع قوانین و مقررات متناسب با جرم در سطح داخلی و بین‌المللی، مجرمان در رسیدن به اهداف نامشروع و غیرقانونی خود با استفاده از خلأهای قضایی و قانونی، ناکام خواهند ماند.

منابع

۱. فارسی

الف) کتاب‌ها

۱. سلیمی، صادق (۱۳۸۲). *جنایات سازمان‌یافته فراملی*. چ اول، تهران: صدا.
۲. صفدری، اکبر (۱۳۹۳). *پول‌شویی و ضد پول‌شویی در شرکت‌های تجاری و مؤسسات غیرتجاری*. چ اول، تهران: ثنای دانش.
۳. عباسی، اصغر (۱۳۹۳). *مبارزه با پول‌شویی در اسناد بین‌المللی و نظام حقوقی ایران*. چ اول، تهران: میزان.
۴. فرانکو، پدرو (۱۳۹۷). *مفاهیم بیت‌کوین*. ترجمه حسن مرتضی‌زاده، چ دوم، تهران: موسسه کتاب مهربان نشر.
۵. مظلومان، حسین (۱۳۹۹). *جرائم و مجازات‌های بیت‌کوین و بلاک‌چین در حقوق ایران*. چ اول، تهران: مهرکلام.
۶. میرعلائی، نازنین (۱۳۹۳). *بررسی پول‌شویی الکترونیکی از منظر حقوق بین‌الملل*. چ اول، تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد.

ب) مقالات

۷. آرین، محمد (۱۳۹۰). تحلیل و نقد نظام قانونی حاکم بر جرم پول‌شویی در ایران. *مجله مطالعات بین‌المللی پلیس*، ۵، ۲۱-۵۵.
۸. بیابانی، زینب (۱۳۹۸). رمزارها در انتظار بستری قانونمند. تهران، *دوماه‌نامه تازه‌های اقتصادی*، ۱۵۸، ص ۲.

۹. بیلندی، علی فرزین (۱۳۹۶). بیت کوین؛ ارزی مجازی. تهران، مجله حسابرس، ۹۲، ۹۰-۹۲.
۱۰. روشن، محمد؛ مظفری، مصطفی؛ میرزائی، هانیه (۱۳۹۷). بررسی وضعیت فقهی و حقوقی بیت کوین. فصلنامه تحقیقات حقوقی، ۸۷، ۴۹-۷۷.
۱۱. سکوتی اسکویی، علی و خدایی فام، حجت (۱۳۹۷). جنبه‌های حقوقی کاربرد ارز مجازی در ایران. ششمین کنفرانس ملی حقوق و مطالعات قضایی، ۲-۳ و ۱-۸.
۱۲. سلیمانی پور، محمدمهدی؛ سلطانی نژاد، حامد؛ پورمطهر، مهدی (۱۳۹۶). بررسی فقهی پول مجازی. دوفصلنامه علمی-پژوهشی تحقیقات مالی اسلامی، ۶(۲)، ۱۶۷-۱۹۲.
۱۳. سید حسینی، میرمیشم و دعائی، میثم (۱۳۹۳). بیت کوین، نخستین پول مجازی. ماهنامه بورس، ۱۱۴-۱۱۴، ۸۸-۸۴.
۱۴. صف‌آرا، غلامرضا و آل طاه‌ها، حسن (۱۳۹۷). ماهیت حقوقی ارز الکترونیکی بیت کوین. دومین کنفرانس ملی پژوهش‌های نوین در مدیریت و حقوق، ۱-۱۴.
۱۵. عامری ثانی، امیرکبیا؛ بهره‌مند، حمید (۱۳۹۸). چالش‌ها و راهکارهای جرم‌یابی پول‌شویی از طریق ارزهای رمزنگاری شده. مجله علمی-ترویجی کارگاه، ۴۶، ۵۵-۷۳.
۱۶. میرزاخانی، رضا (۱۳۹۶). بیت کوین، ماهیت مالی-فقهی پول مجازی. سازمان بورس و اوراق بهادار و مرکز پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی، گروه بازارها و ابزارهای مالی، ۱-۴۵.
۱۷. نواب‌پور، علیرضا (۱۳۹۷). تحلیل فقهی کارکردهای پول‌های رمزنگاری شده (مورد مطالعه بیت کوین). فصلنامه علمی-پژوهشی اقتصاد اسلامی، ۱۸(۷۲)، ۲۱۳-۲۴۳.
۱۸. وایزی، بهار (۱۳۹۵). راهکارهای مبارزه با جرم پولشویی از رهگذر بانکداری الکترونیک. مجله مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه، ۲، ۱۲۲-۱۳۳.
۱۹. یوسفی صادق‌لو، احمد و دانشجو، حامد (۱۳۹۵). چالش‌ها و کاستی‌های مبارزه با پول‌شویی در حقوق ایران. نشریه تحقیقات حقوق خصوصی و کیفری، ۲۹، ۵۳-۷۲.

۲. انگلیسی

A) Books

1. Tsingou, E and Soederberg, S. (2018). *Bitcoin and Beyond, Cryptocurrencies, Block chain, and Global Governance*. RIPE Series in Global Political Economy, edited by Malcolm Campbell-Verduyn, Routledge Taylor Francis Group, London and New York, Fist Published.

B) Articles

2. Adetilew, O. A. (2013). The Virtues and Risks Inherent in the 'Bitcoin' Virtual Currency. *Cardiff University*, 1-51.
3. Anderson, M. (2013). International Money Laundering: The Need for ICC Investigation and Adjudicative Jurisdiction. *Virginia Journal of International Law*, Forthcoming, University of Mississippi, 1-24
4. Bisinelli, R. (2018). Bitcoin and Virtual Currencies – The point of view of a lawyer.

- <https://www.roedl.com/insights/bitcoin-virtual-currencies>
5. Bryans, D. (2014). Bitcoin and Money Laundering: Mining for an Effective Solution. *Indiana Law Journal*, 89, 441-472.
 6. Bryanov, K. (2018). France and Germany: How Regulatory Traditions in Two Countries Could Affect EU Legislation. *CoinTelegraph.com*, 38
 7. Cristian, B. (2018). FATF Add New Definitions of Virtual Assets and Virtual Asset Providers to its International Standard Recommendations. *Cayman Islands available at: http://www.bedellcristin.com*
 8. Dabrowski -Marek, J. L. (2018). Virtual currencies and central bank's monetary policy: challenges ahead. *IN-DEPTH ANALYSIS Requested by the ECON committee, European Parliament, Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies*, 1-31.
 9. Dibrova, A. (2016). Virtual Currency: New Step in Monetary Development. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. doi:<https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.07.112>.
 10. Frankel, Matthew CFP (2018). "How Many Crypto Currencies Are There?" *The Motley Fool*.
 11. Frankenfield, J. (2020). "Virtual Currency" available at: <http://www.investopedia.com>
 12. Gerba- Eddie, Rubio- Margarita (2019). Virtual Money: How Much Do Cryptocurrencies Alter the Fundamental Functions of Money/. *Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies Director- General for Internal Policies*, 1-33
 13. Mabunda, S. (2018). Cryptocurrency: The New Face of Cyber Money Laundering. *International Conference on Advances in Big Data, Computing and data Communication System (icABCD): Durban, South Africa, University of the Western CAPE*, pp. 1-10.
 14. Miseviciute, J. (2018). Virtual Currency Regulation in the EU. *Journal of Investment Compliance*, 19(3), 1-10.
 15. Nicodemus, A. (2020). FinCEN Proposes BSA Reporting Rules for Cryptocurrency Transactions. *Regulatory Policy*, 1
 16. Nobanee-Haitham, Nejla Ould Daoud Ellili (2017). Anti-Money Laundering Disclosures and Bank's Performance. *Journal of Financial Crime*, 1-15.
 17. Pacy, Eric P. (2014). Tales from the Cryptocurrency: On Bitcoin, Square Pegs, and Round Holes. *NEW ENG. L. REV.* 121.
 18. Ruckert, C. (2018). Virtual Currencies and Fundamental Rights. 1-27.
 19. Salvo, M. (2016). Corruption and Money Laundering as a Threat to Financial Stability: 'Lava Jato' Case Study. *SSRN Electronic Journal DOI: 10.2139/ssrn.2788735*, 1-27
 20. Trace, C. (2019). Cryptocurrency Anti-Money Laundering. *Cryptocurrency Intelligence, Report*, 2018, Q4, 1-26.
 21. Tsukermant Misba (2015). The Block Is Hot: A Survey of the State of Bitcoin Regulation and Suggestions for the Future. *University of California, Berkeley*, 30, 1127-1170.
 22. Wagner, A. (2014). Digital vs. Virtual Currencies. <https://bitcoinmagazine.com/articles/digital-vs-virtual-currencies-1408735507>

C) Reports and Recommendations

23. "Application of FinCEN's Regulations to Persons Administering, Exchanging, or Using

Virtual Currencies (2013)", FIN-2013-G001

24. Customer Advisory (2018). "Understand the Risks of Virtual Currency Trading", p.1
25. FATF (2018). "FATF Report to the G20 Finance Ministers and Central Bank Governors, FATF/OECD", Paris, France, pp. 1-18.
26. Lexis Nexis Risk Solutions (2019), "A Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers", pp.1-8

D) Thesis

27. Galea, J. (2015). The Effect of Bitcoin on Money Laundering Law. Faculty of Law, University of Malta.

E) Internet

28. <https://www.Unic-ir.org/publication/farsi/crime/crime1.htm>
29. <https://www.xblockchain.me/8142/news/> بیت-کوین-و-بازار-سیاه /,2019.11.01